

รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Small Basic Government Schools Administration Model which Follow the Sufficiency Economic Philosophy

สิริวันทน ชัยญาณะ^{1*}, สนิท หาจัตรัส²

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
เลขที่ 16/10 ถนนเลียบคลองทวีวัฒนา แขวงทวีวัฒนา กรุงเทพฯ 10170

²อาจารย์ ดร., หลักสูตรการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
เลขที่ 202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 6 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน 30 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 60 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง และครู-อาจารย์ 120 คนซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสังเกต การสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร และ การประชุมพิจารณา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน และปัญหาในการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้ 1.1) ด้านวิชาการ มีหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และ ไม่มีผลต่อการเรียนในระดับที่สูงขึ้น 1.2) ด้านบุคลากร ยังไม่มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพราะต้องบริหารจัดการตามระเบียบของทางราชการ 1.3) ด้านงบประมาณ ยังไม่ได้บริหารจัดการโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะต้องดำเนินการตามระเบียบกระทรวงการคลัง 1.4) ด้านบริหารจัดการทั่วไป ยังไม่มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ ยังคงบริหารจัดการตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ แต่มีโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร 2) รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ FIT ECON Model (เศรษฐกิจแบบพอดี)

* ผู้เขียนหลัก

อีเมล: siriwan_yana@hotmail.com

คำสำคัญ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐ การบริหารจัดการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The purposes of this research were to study the conditions and the problems, as well as, indicate the model of basic small government school administration which follow the sufficiency economic philosophy. The samples were 6 educational service area office administrators, 30 school administrators, 60 boards of basic school charter who were randomized by purposive sampling, 120 teachers who were randomized by multi-stage random sampling. The data were collected by means of questionnaire, observation, interview, document study, and public hearing. The collected data were then analyzed for mean, standard deviation, content analysis, content synthesis, and SWOT analysis. 1) The results indicated the conditions and the problems as following ; 1.1) Academic aspect ; there were sufficiency economic curriculum programs which were only a part of each subject and had no effect on the higher level of education 1.2) Personnel aspect ; there was no usage of sufficiency economic philosophy because of bureaucratic rules 1.3) Budget aspect ; there was no usage of sufficiency economic philosophy because of rules of Ministry of Finance 1.4) General administration aspect ; there was no usage of sufficiency economic philosophy since the administration was still under the bureaucratic rules. However, the sufficiency economic projects were constructed as the extra activities. 2) The model of small basic government school administration which follow the sufficiency economic philosophy was FIT ECON Model.

Keywords

Small Basic Government Schools, Administrated Follow the Sufficiency Economic Philosophy

บทนำ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษแก่เยาวชนไทยตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ซึ่งการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ผ่านมาทั้ง 4 ด้าน มีปัญหาดังนี้ คือ 1) ด้านการบริหารงานบุคคล สถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐทั้งหมด มีครูไม่ครบชั้นและไม่ครบสาระ ทำให้การเรียนการสอนไม่ประสบผลดีเท่าที่ควร 2) ด้านการบริหารวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่นอกเหนือจากหลักสูตรที่กำหนดไว้ และไม่สามารถเพิ่มเติมเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของนักเรียน และคนในชุมชนได้ดีเท่าที่ควร 3) ด้านการบริหารงบประมาณ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐทั้งหมดมีงบประมาณน้อย ไม่สามารถจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น คอมพิวเตอร์ได้ เนื่องจากการจัดสรรงบประมาณของทางราชการจะคิดตามรายหัวของนักเรียนเป็นหลัก สถานศึกษา

ที่มีจำนวนนักเรียนไม่มากนักก็จะได้รับงบประมาณน้อยตามไปด้วย ทำให้สถานศึกษาไม่มีต้นทุนเพียงพอในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) ส่วนการบริหารทั่วไป สถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐส่วนใหญ่ขาดแคลนทั้งอาคารสถานที่ งบประมาณในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ขาดแคลนงบประมาณเพื่อการจัดซื้อจัดหาวัสดุสำนักงาน และพัสดุครุภัณฑ์ (รุ่ง แก้วแดง, 2546, 59-62 และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550, 1-3)

จากสภาพการณ์ดังกล่าว หากสถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาทั้ง 4 ด้านดังกล่าว ก็อาจจะทำให้ปัญหาต่าง ๆ ลดน้อยลงหรือหมดสิ้นไป คุณภาพชีวิตของนักเรียนและคนในชุมชนก็อาจจะดีขึ้น แต่เท่าที่ผ่านมา สถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการด้านวิชาการเพียงด้านเดียว เพื่อให้การบริหารจัดการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐมีประสิทธิภาพทั้งระบบ และเพื่อประโยชน์ในการขยายผลไปยังสถานศึกษาต่าง ๆ ในประเทศไทยต่อไป จึงทำวิจัยเพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กของรัฐตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ มีการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาและสภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้ววิเคราะห์เนื้อหาและสรุปเพื่อให้ได้มาซึ่งแก่นแท้ของการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและสภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากการวิจัยและแนวความคิดของผู้อื่น

1.2 สังเกตกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมในหลักสูตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสภาพที่เป็นจริงในสถานศึกษา

1.3 สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานและการบริหารจัดการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้จากการวิเคราะห์ผลของการศึกษาในข้อ 1.1 และ 1.2 แล้ววิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของประเด็นที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานและการบริหารจัดการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วสังเคราะห์เป็นรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.4 จัดประชุมเพื่อประชาพิจารณ์รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้จาก 1.3 กับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 6 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน 30 คน และครู 120 คน

1.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักเศรษฐศาสตร์พุทธเศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง และหน่วยการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แบบสังเกตประกอบ การสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาและการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบบบันทึกการประชุมกลุ่มเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแบบบันทึกการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (FIT ECON Model)

2. การวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการ ดังนี้

2.1 ให้กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมประชาพิจารณ์รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (FIT ECON Model) ตอบแบบสอบถามประกอบการประชาพิจารณ์ คือ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 6 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน 30 คน และครู 120 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามประกอบการประชาพิจารณ์ การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสร้างข้อคำถาม เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ หาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC = 1.00 ทุกข้อ นำข้อคำถามไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น ได้ค่า $\alpha = 0.963$ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี ดังนี้

- 1) ด้านวิชาการพบว่า มีหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงแต่ยังมิได้นำสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง คงมีแต่โครงการเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ด้านการบริหารงบประมาณ พบว่า ยังมิได้นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพราะต้องดำเนินการตามระเบียบกระทรวงการคลัง
- 3) ด้านการบริหารงานบุคลากรพบว่า ยังมิได้นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ หากแต่บริหารจัดการบุคลากรภายใต้ภาวะขาดแคลนบุคลากร
- 4) ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ยังคงยึดระเบียบการปฏิบัติราชการเป็นหลักในด้านการบริหารธุรการ การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ยังมิได้นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ หากแต่บริหารจัดการบุคลากรภายใต้ภาวะขาดแคลน การบริหารกิจการนักเรียนมีโครงการเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

2. ปัญหาในการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปราบกวดดังนี้

- 1) ด้านวิชาการพบว่า 1.1) ครูไม่มีเวลาเพียงพอต่อการสอนเศรษฐกิจพอเพียง และการเรียนเศรษฐกิจพอเพียงไม่มีผลต่อการเรียนในระดับที่สูงขึ้น 1.2) เนื่องจากมีครูไม่ครบชั้นและไม่ครบสาระการเรียนรู้จึงดูเหมือนมีการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ นอกจากนั้นงบประมาณรายหัวมีน้อย การนำนวัตกรรมเทคโนโลยีมาใช้ดำเนินงานวิชาการจึงเป็นไปอย่างอัตคัด 1.3) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาไม่ได้เน้นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 1.4) การวัดและประเมินผลผู้เรียนยังคงใช้กระดาษเป็นหลัก ระบบทะเบียนของโรงเรียนเป็นระบบเอกสาร มีระบบฐานข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์น้อย 2) ด้านงบประมาณพบว่า ไม่มีการวิเคราะห์ความต้องการที่จำเป็นของโรงเรียนเพื่อการจัดทำแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนการบริหารงบประมาณต้องยึดระเบียบของกระทรวงการคลังเป็นหลัก 3) ด้านบุคลากร พบว่า ยังเป็นบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต้นสังกัด สถานศึกษามีบทบาทน้อยมาก 4) การบริหารทั่วไป พบว่า ยังคงใช้ระบบเอกสารตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ การก่อสร้างอาคารสถานที่ต้องเป็นไปตามแบบของกระทรวงศึกษาธิการ ยกเว้นงานกิจการนักเรียนที่มีโครงการเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

3. รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ FIT ECON Model โดย 1) F: Felt Need คือ ลด (Reduce) ความต้องการส่วนเกินให้เหลือเพียงความต้องการที่จำเป็น 2) IT: Immediately Technology คือ ใช้สื่อหรือเทคโนโลยีที่จำเป็นต้องใช้คน คือ คนเป็นผู้ใช้และควบคุมสื่อหรือเทคโนโลยี ต้องไม่ใช่สื่อหรือเทคโนโลยีที่คนไม่สามารถควบคุมได้ 3) E: Education คือ ให้ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ 4) C: Community คือ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านกำลังความคิดกำลังกาย และงบประมาณ 5) O: Omit Self-Desired / Sacrifice / Omit Sensuality คือ เสียสละ ทำงานเต็มเวลา เต็มความสามารถ และเต็มใจ 6) N: Non-Disguised Unemployment คือ ลดการว่างงานแบบแอบแฝง คือ บุคลากรทุกคนทำงานเต็มเวลา เต็มความสามารถ และเต็มใจ

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัย พบว่าสภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1.1 ด้านวิชาการ พบว่ามีหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงแต่ยังมิได้นำสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง คงมีแต่โครงการเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับกิริติวัฒน์ อัศว (2543, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาขอนแก่น: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน และพบว่า 1) โรงเรียนบ้านห้วยชัน ดำเนินการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง 2 โครงการ และสอดคล้องกับ ณรงค์ ดอนศรี (2543, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ และพบว่า มีการปฏิบัติในระดับปานกลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการบูรณาการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงกับรายวิชาต่าง ๆ นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ ส้ารวล อุโนใจ (2543, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชากลุ่มงานพื้นฐานอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสระแก้ว และพบว่า จัดให้ผู้เรียนมีประสบการณ์

ทำงานอย่างง่าย ๆ ในชีวิตประจำวันที่ไม่เกินความสามารถ เป็นพื้นฐานอาชีพตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางองค์ความรู้และประสบการณ์ และสอดคล้องกับ ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์ (2545, บทคัดย่อ) ที่ได้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ และพบว่า หลังจากนักเรียนได้เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ได้นำมาประยุกต์ใช้ในโครงการ ปรากฏว่านักเรียนมีค่าใช้จ่ายในโครงการอย่างประหยัด มีการใช้วัสดุอย่างคุ้มค่า มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และความรู้ต่าง ๆ นำเศษสิ่งเหลือใช้ในโครงการมาใช้ประโยชน์ ปฎิษากับคนในครอบครัวและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น โดยทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือสนับสนุน ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหา กิจกรรม การเรียนการสอน และครูผู้สอนเป็นไปในทางบวก และความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการทำโครงการอาชีพของนักเรียนเป็นไปในทางบวกเช่นเดียวกัน

1.2 ด้านการบริหารงบประมาณ พบว่ายังมีได้นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพราะต้องดำเนินการตามระเบียบกระทรวงการคลัง ซึ่งสอดคล้องกับ กิรติวัฒน์ อัศเส (2543, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาขอนแก่น: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน และพบว่า โรงเรียนได้รับความร่วมมือ และช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานทางราชการและหน่วยงานเอกชนในด้านเงินลงทุน ซึ่งก็ต้องบริหารจัดการตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการบริหารเงินนอกงบประมาณ และสอดคล้องกับณรงค์ ดอนศรี (2543, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ และพบว่า ความต้องการที่สำคัญในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการ ได้แก่ งบประมาณ

1.3 การบริหารงานบุคลากร พบว่ายังมีได้นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ หากแต่การบริหารจัดการบุคลากรภายใต้ภาวะขาดแคลนบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับณรงค์ ดอนศรี (2543, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ และพบว่า ความต้องการที่สำคัญในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร

1.4 ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ยังคงยึดระเบียบการปฏิบัติราชการเป็นหลักในด้านการบริหารธุรการ การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ยังมีได้นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ หากแต่การบริหารจัดการบุคลากรภายใต้ภาวะขาดแคลน การบริหารกิจการนักเรียน มีโครงการเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับกิรติวัฒน์ อัศเส (2543, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน และพบว่า 1) โรงเรียนบ้านห้วยชัน ดำเนินการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง 2 โครงการ และสอดคล้องกับณรงค์ ดอนศรี (2543, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ และพบว่า ความต้องการที่สำคัญในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมด้านสถานที่

2. จากผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีดังนี้

2.1 ด้านวิชาการมีปัญหา คือ มีเนื้อหาในหลักสูตรมากจนสอนไม่ทัน และไม่มีผลต่อการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากมีครูไม่ครบชั้นและไม่ครบสาระ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดกลุ่มการเรียนรู้ การจัดตารางสอน การจัดครูเข้าสอนตามตารางสอน การจัดครูสอนแทนจึงดูเหมือนมีการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้และการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีมาใช้ดำเนินงานวิชาการก็เช่นกัน เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียนน้อยงบประมาณรายหัวที่โรงเรียนได้รับมีไม่มาก การนำนวัตกรรมเทคโนโลยีมาใช้ดำเนินงานวิชาการจึงเป็นไปอย่างจำกัด บางครั้งต้องพึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การจัดหางบประมาณภายนอกมาซื้อคอมพิวเตอร์ เป็นต้น การปรับปรุงแผนการสอนเป็นความรับผิดชอบของครูผู้สอน ส่วนการจัดทำ จัดทำ ใช้ บำรุงรักษา และส่งเสริมผลิตสื่อการเรียนการสอนดูเหมือนจะเป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยปริยาย เพราะโรงเรียนขาดแคลนงบประมาณ การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาไม่ได้เน้นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพราะส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาจะเน้นหลักสูตรท้องถิ่นมากกว่าหลักสูตรสถานศึกษา แต่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การจัดสอนซ่อมเสริม จัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักสูตรบางโรงเรียนได้จัดทำโครงการ/กิจกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร แม้จะมีหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงแต่โรงเรียนก็ยังดำเนินการได้ไม่เต็มหลักสูตร เพราะขาดแคลนครูผู้สอน และครูผู้สอนมีภาระงานสอนและงานอื่น ๆ เกินกว่าจะดำเนินการได้เต็มที่ การดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียน การสร้างและปรับปรุงเครื่องมือ การจัดให้มีเอกสารแบบฟอร์มเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลการเรียน การดำเนินการเกี่ยวกับหลักฐานการวัดผลประเมินผลการเรียน และงานทะเบียนนักเรียนยังไม่ได้ดำเนินการเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพราะเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลผู้เรียนยังคงใช้กระดาษที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความรู้ ความสามารถทางการศึกษา และระบบทะเบียนของโรงเรียนยังคงใช้ระบบเอกสาร และยังไม่มีการใช้ระบบคอมพิวเตอร์ช่วยเก็บข้อมูลเพื่อเป็นฐานข้อมูลของโรงเรียน ทั้งนี้เพราะบุคลากรของโรงเรียนขาดทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาลำบาก ไม่จริงจัง เป็นเพียงส่วนหนึ่งเล็ก ๆ ของกลุ่มสาระวิชาและไม่มีผลต่อการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป ทั้งที่เป็นเนื้อหาวิชาที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมจึงทำให้มีปัญหาในด้านการบริหารวิชาการดังกล่าวมาแล้ว

2.2 ด้านงบประมาณ มีปัญหา คือ การจัดทำแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมักทำตาม ๆ กันโดยขาดการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของโรงเรียน โดยยังต้องยึดระเบียบของกระทรวงการคลัง ซึ่งไม่สามารถดำเนินการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเรื่องการบริหารจัดการงบประมาณไม่ใช่แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นับตั้งแต่การจัดตั้งงบประมาณของรัฐบาล กระทรวงการคลัง สถานศึกษาจะต้องถูกตรวจสอบในเรื่องความถูกต้อง โปร่งใสในการใช้งบประมาณการบริหารจัดการงบประมาณจึงเป็นไปตามประเพณีนิยมที่ยึดหลักความถูกต้องของระเบียบกระทรวงการคลังเป็นหลัก เพราะการบริหารจัดการงบประมาณที่ไม่ถูกต้อง ผิดพลาด อาจถูกสอบสวน ลงโทษทางวินัย และถือว่าเป็นการประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง และมีผลต่อตำแหน่งหน้าที่การงานของผู้รับผิดชอบ

2.3 ด้านบุคลากรมีปัญหา คือ ไม่เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หากแต่เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ความจำเป็นของโรงเรียน หน่วยงานต้นสังกัด หรือความต้องการของบุคลากรเอง ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย เรื่อง สวัสดิการข้าราชการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการเป็นนิติบุคคลของสถานศึกษาขนาดเล็ก ยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างเต็มที่จึงทำให้การบริหารจัดการด้านบุคลากรไม่สามารถดำเนินการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ยังคงต้องบริหารจัดการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

2.4 ด้านการบริหารทั่วไปมีปัญหา คือ ไม่เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หากแต่เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ยังคงใช้ระบบเอกสาร การก่อสร้างอาคารสถานที่ตามแบบของกระทรวงศึกษาธิการ ยกเว้นงานกิจการนักเรียนที่มีโครงการเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แต่ด้วยข้อจำกัดของจำนวนบุคลากร จึงดูเหมือนว่ามีการใช้บุคลากรอย่างคุ้มค่า การวางแผน การกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงาน ไม่ได้เน้นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การประเมินจึงไม่ตรงตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการสถานศึกษาต้องเป็นไปตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน การบริหารจัดการงานธุรการยังคงต้องใช้เอกสารที่น่าเชื่อถือ การบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมยังคงต้องเป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งบางโรงเรียนมีอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเกินความจำเป็น เพราะจำนวนนักเรียนลดลง บางโรงเรียนยังมีไม่เพียงพอ ส่วนการบริหารกิจการนักเรียน มีโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเป็นโครงการที่โรงเรียนได้บรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน เพราะเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นไปตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา

3. รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ FIT ECON Model ซึ่ง F: Felt Need เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง IT: Immediately Technology เป็นไปตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ E: Education ต้องให้การศึกษา ให้ความรู้ สร้างเข้าใจ บ่มเพาะให้เห็นคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการนำสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิต C: Community การบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจพอเพียง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนบุคลากร O: Omit Self-Desired, Sacrifice, Omit Sensuality ในภาวะที่โรงเรียนขนาดเล็กขาดแคลนบุคลากร และบุคลากรมีงานประจำทั้งที่เป็นงานสอน และงานอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากงานสอน บุคลากรจึงต้องมีจิตใจเสียสละเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนไทยมีจิตวิญญาณตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง N: Non-Disguised Unemployment ในภาวะที่โรงเรียนขนาดเล็กขาดแคลนบุคลากร และบุคลากรมีงานประจำทั้งที่เป็นงานสอน และงานอื่น ๆ ที่นอกเหนือจาก งานสอน ซึ่งดูเหมือนว่าบุคลากรจะทำงานเต็มกำลัง เต็มเวลา และเต็มความสามารถ ถ้าเป็นไปได้ควรมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับการว่างงานแบบแอบแฝง และต้องลดการว่างงานแบบแอบแฝงให้หมดไป

สรุป

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐขนาดเล็กมีปัญหาในการบริหารจัดการเนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาทุกด้าน ได้แก่ ขาดบุคลากร ขาดงบประมาณ ขาดวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ รวมทั้งขาดแคลนเวลาเพราะต้องร่วมมือร่วมใจกันดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาในภาวะที่ขาดแคลน หากสถานศึกษาได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติ อาจทำให้ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวลดลงหรือหมดไป

ในที่สุด จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า รูปแบบการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในการบริหารจัดการสถานศึกษา คือ FIT ECON Model ดังนี้ 1) ลด (Reduce) ความต้องการส่วนเกินให้เหลือเพียงความต้องการที่จำเป็น (Felt Need) 2) ใช้สื่อหรือเทคโนโลยีที่จำเป็นต้องใช้บุคลากร คือ บุคลากรเป็นผู้ใช้และควบคุมสื่อหรือเทคโนโลยี ต้องไม่ใช่สื่อหรือเทคโนโลยีที่คนไม่สามารถควบคุมได้ (Immediately Technology) 3) ให้ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ (Education) 4) เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านกำลังความคิด กำลังกาย และงบประมาณ (Community) 5) เสียสละทำงานเต็มเวลา เต็มความสามารถ และเต็มใจ (Omit Self-Desired / Sacrifice / Omit Sensuality) 6) ลดการว่างงานแบบแอบแฝง คือ บุคลากรทุกคนทำงานเต็มเวลา เต็มความสามารถ และเต็มใจ (Non-Disguised Unemployment) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการ ควรนำ FIT ECON Model ไปกำหนดเป็นนโยบายในการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรนำ FIT ECON Model ไปกำหนดมาตรการ และวิธีดำเนินการ รวมทั้งกำหนดดัชนีชี้วัดเพื่อการประเมินการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา
3. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ควรนำ FIT ECON Model ไปกำหนดเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการประเมินคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา
4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรนำ FIT ECON Model ไปกำหนดเป็นประเด็นเพื่อการนิเทศ และติดตามการบริหารจัดการสถานศึกษา
5. สถานศึกษาควรนำรูปแบบ FIT ECON Model ไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา และควรดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) ให้ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแก่ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน 2) ลดค่าใช้จ่ายส่วนเกินในโรงเรียน 3) ให้ครูทำงานเต็มเวลา 4) ใช้เทคโนโลยีขนาดกลางที่คนยังมีบทบาทอยู่ 5) เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน

สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

1. ควรศึกษาประสิทธิภาพของการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้ FIT ECON Model
2. ควรศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำ FIT ECON Model ไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

เกียรติวัฒน์ อัครเส. (2543). การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด

สำนักงานการประถมศึกษาขอนแก่น: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน.

วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์. (2545). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิด

เศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี. (2543). การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รุ่ง แก้วแดง. (2546). โรงเรียนนิติบุคคล. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ศิริวรรณ ชัยญาณะ. (2532). สถิติเพื่อการวิจัย. เชียงใหม่: วิทยาลัยครูเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). แผนพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งและยกระดับคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนานโยบาย สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำรวล อุ่นใจ. (2543). การจัดการเรียนการสอนวิชากลุ่มการทำงานอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสระแก้ว. งานนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.